

Oponentský posudek na diplomovou práci

Člověk a kůň ve vřavě bitevní. Místo koní ve válečném prožitku vojáků první světové války

134 s. + 108 s. příloh

Barbora Hunčovská

Dějiny zvířat patří ve světové historiografii posledních dvou dekad ke stále výrazněji se rozvíjejícím oblastem bádání a je jen dobře, že se Barbora Hunčovská rozhodla s touto tematikou popasovat i v českém (a navíc do značné míry komparativním) kontextu, navíc v rámci vděčné a v českém prostředí doposud netematizované problematiky zvířat ve válce. Předem lze říci, že tak činí velice poučeným a čtivým způsobem, jenž je po všech stránkách plnohodnotnou historickou analýzou. Práce rozhodně není suchopárnou zprávou o využití koní během první světové války, stejně jako našťastí není ani prostým souborem anekdot vztahujících se ke koexistenci vojáků a koní ve válečném prostředí. Naopak, autorka si v úvodu textu klade zásadní a veskrze konstruktivní otázky po faktorech, jež vztah vojáků ke koním ovlivňovaly, po podobách tohoto vztahu v reflexi pramenů osobní povahy, i po vlivu dobového diskurzu na tento vztah – a na tyto otázky v průběhu práce víceméně úspěšně nachází odpovědi.

Činí tak v rámci logické struktury, která bohužel trpí jistou nejasností vykazující možná až příliš uspěchanou finalizaci textu, kdy čtenář na několika místech znejistí. Tato nejistota přitom přichází hned v několika strukturálních úrovních – již samotné členění, resp. názvy kapitol 3 a 4 (Vztah vojáků ke koním, resp. Vnímání koní vojáky), je matoucí, neboť se zdá, že se vlastně neliší, přestože kapitola 4 je ve skutečnosti analýzou válečného „diskurzu koně“ ve veřejném, potažmo oficiálním prostoru (a zasloužila by si tudíž hlavně přejmenovat). Struktura je zde tedy platná, leč název dosti nešťastný. V rámci jednotlivých kapitol je to naopak právě struktura sama, jež práci poněkud zrazuje – např. kapitoly 3.2 a 3.3 jsou doslova (a uměle) vklíněny do jinak brilantní analýzy vztahu vojáků ke koním, přičemž jejich téma (péče, soužití, a poněkud anekdotické, ale stále zajímavé „příhody s koňmi“) by si spíš zasloužilo být součástí úvodní, či rovnou samostatné přehledové kapitoly. O úroveň níže se pak tentýž problém vyskytuje například na s. 19-20, kdy odstavec o četnosti koní v dobových armádách poněkud nesmyslně rozděluje diskuzi proměny vztahu ke zvířatům ve vrcholně moderní evropské společnosti. Nejedná se sice o katastrofální nedostatky, ale coby často výrazně rušivé elementy kvalitu práce nepřidávají, což je škoda, neb by text stačilo pouze lépe a promyšleněji strukturovat.

V samotné analýze autorka primárně srovnává prostředí britské, rakousko-uherské a částečně francouzské armády, což je jistě platné rozhodnutí, jež ovšem vyzývá k otázce proč právě ony? Příležitostné využití pramenů z německého prostředí naznačuje, že potenciál je i zde (chceme-li zůstat u hlavních účastníků), a nahlédnutí do vojenských institucí dalších zemí by jistě umožnilo posílit

komparační charakter práce (jakkoliv jsem si plně vědom, že rozsah práce je omezený). Podobná otázka se nabízí i u autorčina využití sekundární literatury, které je přirozeně (vzhledem k tématu) orientováno na francouzskou a britskou historiografii (a orientace autorky je zde excelentní a prakticky vyčerpávající), nicméně prakticky chybí práce z německého či rakouského prostředí, které se sice tématem nezabývá zdaleka v takové intenzitě, ale vzhledem k tematizaci středoevropského prostoru by jistě stálo za podrobnější zhodnocení stavu bádání i zde (když už ne využití) – v tomto ohledu však autorka mlčí. Toto mlčení ovšem vynahrazuje eklektickým a nesmírně bohatým souborem primárních pramenů (od pramenů osobní povahy přes vojenské předpisy a tisk až po beletrii – mimochodem, zde se oponent neubráníl vzpomínce na kulturně pregnantní vystižení vztahu sluhů ke koním svých důstojníků v Tolkienově *Pánu prstenů*, jež přesně odpovídá autorčině analýze), které příkladně kriticky hodnotí a v jejichž rámci je třeba obzvláště vyzdvihnout aktivní využití vizuálních pramenů pro vlastní analýzu, nikoliv jen jako ilustraci.

S autorčinými závěry v analytické části textu lze do značné míry souhlasit a považuji je za nesporný přínos k poznání „válečného prožitku“ Velké války. Z textu jasně vyplývá struktura faktorů, jež vztah vojáků ke koním ovlivňovaly, ať již to byly faktory praktické (přítomnost koní v okolí, koně jako zdroj starostí a práce, či naopak koně jako vzácný jev, dle zařazení ke zbrani), či faktory socio-kulturní: kulturní kontext – zde je ovšem škoda, že se autorka nepustila do hlubší komparace než jen k pouhé identifikaci významu koně (a obecně pastorálna, viz Fussell, 1978) pro britskou identitu a pocit civilizační nadřazenosti (bylo by možno sledovat podobné koncepty např. u českých či francouzských vojáků?) – sociální původ, vzdělání, či geografický původ (město, venkov), přičemž přesvědčivě argumentuje pro primární význam „praktických“ faktorů a např. pouze sekundární, obtížně identifikovatelný význam původu vojáků z města či z venkova („dvě podoby citlivosti“ v závěru). V analýze samotných vztahů vojáků s koňmi pak stejně přesvědčivě argumentuje ve prospěch vesměs pozitivních, či neutrálních reakcí vojáků na koně, i pro primární význam koně coby objektu emocionální kompenzace (včetně zajímavé poznámky o sociální přijatelnosti pláče nad smrtí či utrpením zvířete) ve stresovém prostředí válečné armády, a za velice přínosný je třeba považovat i její závěr o možném významu koně pro soudržnost primární skupiny (jakožto jejího potenciálního, symbolického, a často emocionálně klíčového člena) a tedy i pro morálku a bojové kvality armády (s. 67). Za pozornost stojí i závěr, že negativní postoje ke koním jsou vojáky tematizovány o poznání méně a kruté zacházení či týrání zvířat je téměř vždy „výsadou“ „těch druhých“ a je autory pramenů popisováno jen ve třetí osobě (s. 81), což přesně odpovídá snaze uchovat si, alespoň rétoricky před sebou a publikem, určité morální, „civilizační“ kvality, jež je tak častá i ve vztahu k dalším morálně problematickým válečným aktům (od násilí po sexuální chování). Podobně analyticky bezesporu zajímavá je i kapitola věnovaná veřejnému „diskurzu koně“ ve válečné společnosti, v němž autorka identifikuje obrazy koně vojáka, hrdiny, služebníka a přítele (nabízí se otázka, do jaké míry tento diskurz ovlivňoval právě samotný vztah vojáků ke koním v emocionální rovině?), a zajímavě také analyzuje „sociální“ hierarchii zvířat v armádě, resp. stratifikační význam koně coby symbolu. Zde se

jen opět nabízí povzdech nad skutečností, že tak činí primárně pro britské prostředí – nabízející se široké možnosti komparace zde bohužel zůstávají (až na závěrečné shrnutí, jež tyto možnosti naznačuje) nevyužity.

V rámci výše uvedeného si pak oponent dovolí shrnout některé další otázky, k nimž autorčin text inspiruje: jak souvisí četnost koní v armádě a schopnost či ochota vojáků vyjadřovat emoce (resp. jaký je vztah pozn. 33 k dané části textu)? Lze opravdu tvrdit, že pacifistické texty jako např. citované dílo Berthy von Suttner *Odzbrojte* z roku 1889 mohl významněji ovlivnit postoj vojáků ke koním? Totéž by ostatně bylo možno se ptát i u Šrámkova *Raportu*. Nelze jistý odpor a strach vojáků z velbloudů vztáhnout k prosté kulturní bariéře, kdy je velbloud spojen s „podřadnou kulturou“, resp. ke strachu z neznámého? Pokud přistoupíme na tvrzení o „dvou podobách citlivosti“ vojáků původem z venkova, kteří sice mají ke koním bližší vztah a větší pochopení k jejich údělu, avšak na druhou stranu v nich vidí primárně pracovní nástroj, jak je můžeme smířit s obecnými tvrzeními o tvrdém zacházení s koňmi ve francouzské, balkánské či blízkovýchodní kultuře (tj. v kulturách agrárních)? Nebalancuje zde autorka na hraně přebírání britského kulturního stereotypu, který sama identifikuje? A poslední otázka – autorka v závěru nadnáší (chvályhodně) možnosti dalšího rozšíření tématu v geografické i časové rovině (zde by se oponent přimluvil za maximální snahu závěry komparovat, neboť text tenduje k vytvoření jakési univerzální zkušenosti vojáka Velké války ve vztahu ke koním a jakkoliv nemusí být tento závěr nutně zcela mylný, komparace by jej právě mohla potvrdit či vyvrátit), vedle toho se však nabízí ještě jedna záludná otázka – bylo by možno vytvořit podobnou práci o vztahu vojáků a strojů v moderní válce?

Vedle těchto otázek a výše zmíněných drobných kritických poznámek mohu jen s potěšením konstatovat, že jakkoliv práce Barbory Hunčovské vykazuje jisté známky uspěchaného dokončení (viz strukturální problémy), její argument je komplexní i kompletní zároveň, práce s literaturou a prameny na vynikající úrovni (včetně příkladného začlenění pramenů do analytického výkladu) a také – což je třeba ocenit – jazykově i formálně prakticky čistý. Snad jen termín „jedení“ koní nepůsobí v názvu kapitoly úplně ideálně, ale to už je spíše oponentovo hnidopišství, které nijak nesnižuje nesporné kvality předloženého textu, který tímto neváhám doporučit k obhajobě s hodnocením *velmi dobře* s vírou, že kvalitní obhajoba může celkové hodnocení práce posunout i o stupeň výše.

V Hradci Králové 30. 8. 2017

Jiří Hutečka, Ph.D.